

Obsah

Předmluva	11
Speciální psychologie	
1 Speciální psychologie – kategorie ve výstavbě psychologické vědy	15
2 Metodické nástroje speciální psychologie	15
2.1 Systematická deskripce	15
2.2 Speciálně psychologická heuristika	16
2.3 Registrace a analýza osobní výpovědi	16
3 Systémově strukturální vymezení speciální psychologie	16
3.1 Struktura psychologických oborů	16
3.2 Vývoj systémového pojmosloví v psychologii	18
Část první: Sociální psychologie	
Úvod	19
1 Zdroje sociální psychologie	21
1.1 Starověk	21
1.2 Středověk	21
1.3 V sedmnáctém století	22
1.4 Osmnácté století	22
1.5 Devatenácté století	23
1.6 Dvacáté století	28
1.7 Pokus o zobecnění	34
2 Předmět sociální psychologie	37
2.1 Definice oboru	37
2.2 Vztah k jiným oborům	37
2.3 Dějiny a předmět sociální psychologie	38
2.4 Stav a význam sociální psychologie v současnosti, taxonomie sociální psychologie	38
2.5 Metody sociální psychologie	40
2.5.1 Metody pozorování	40
2.5.2 Metody explorační	40
2.5.3 Metody měření postojů	41
2.5.4 Experiment	41
2.5.5 Metody sociometrické	43
2.5.6 Metoda obsahové analýzy	43

3	Proces socializace a regulace lidského chování	45
3.1	Pojem socializace	45
3.2	Činitelé socializace	47
3.3	Regulace lidského chování	48
3.4	Podmínky a formy socializace	49
3.5	Zákony socializace (sociálního učení)	50
3.6	Výsledky socializace	51
4	Dynamika lidského sociálního chování	55
4.1	Pojem dynamika v psychologickém kontextu	55
4.2	Motivace jako intrapsychický základ dynamiky sociálního chování	55
4.3	Motivy	58
4.3.1	Pudy	59
4.3.2	Instinkty	60
4.3.3	Potřeby	61
4.3.4	Zájmy, záliby a sklony	62
4.3.5	Hodnoty, přesvědčení a ideály	63
4.4	Poruchy dynamiky sociálního chování	65
4.4.1	Konflikt	66
4.4.2	Frustrace	67
4.4.3	Psychická deprivace a karence	67
4.4.4	Psychický stres	68
4.5	Způsoby strategie vyrovnání se s konfliktem, frustrací, deprivací a stresem	70
5	Osobnost v sociálním začlenění	73
5.1	Individuum a sociální normy	73
5.2	Společenská pozice	75
5.3	Společenský status	75
5.4	Společenská role	75
5.5	Úroveň aspirace	77
5.6	Prosociální chování	77
6	Sociální percepce	81
6.1	Sociální a interpersonální percepce	81
6.2	Hodnocení při interpersonální percepci	81
6.3	Kauzální atribuce	83
6.4	Výběrovost řazení vnímaných podnětů při sociální percepci	84
6.5	Vliv osobnostních vlastností percipienta na sociální percepci	84
6.6	Teorie sociální percepce (interpersonální perceptivní styly)	85
6.7	Přitažlivost, přátelství a láska	85

7	Sociální komunikace	89
7.1	Vymezení pojmu	89
7.2	Formy mezilidské komunikace	90
7.3	Struktura komunikace	90
7.4	Dynamika komunikace	91
8	Postoje	93
8.1	Definice postoje	93
8.2	Utváření postojů	94
8.3	Zdroje a formy postojů	95
8.4	Znaky postojů	95
8.5	Vlastnosti postojů	96
8.6	Postoje a hodnoty	97
8.7	Předsudky	99
9	Jedinec a skupina (malá společenská skupina)	101
9.1	Z dějin pojmu skupina ve společenských vědách	101
9.2	Definice sociální skupiny	101
9.3	Klasifikace sociálních skupin	102
9.4	Vlastnosti skupin	103
9.5	Vývoj druhotné malé sociální skupiny	104

Část druhá: Pedagogická psychologie

Úvod	107
1 Předmět pedagogické psychologie	109
1.1 Definice oboru	109
1.2 Vztah k jiným oborům	109
1.3 Dějiny oboru	110
1.4 Metody pedagogické psychologie	111
1.4.1 Rozdělení metod	111
1.4.2 Diagnostika a diagnóza	112
1.4.3 Nástroje psychologické diagnostiky	113
1.4.3.1 Diagnostický klíč Stanislava Langerá	114
1.4.3.2 Hightowerova posuzovací stupnice učitel – žák	114
1.4.3.3 Engelmayerův milieusociogram	115
2 Psychologie učení	117
2.1 Teorie učení	117
2.1.1 Asocianistická teorie učení	117
2.1.2 Pragmaticky orientovaná teorie učení	118
2.1.3 Tvarově psychologická (gestaltická) teorie učení	118
2.1.4 Teorie učení na základě klasického podmiňování	120

2.1.5	Behavioristická S-R teorie učení	121
2.1.6	Kontiguitní teorie učení E. R. Guthrieho	121
2.1.7	S-O-R teorie učení podle E. C. Tolmana	121
2.1.8	Konekcionalistická teorie učení E. L. Thorndika	122
2.1.9	Teorie učení programováním	123
2.1.10	Deduktivně hypotetická teorie učení	124
2.1.11	Dvoufaktorová teorie učení	124
2.1.12	Teorie učení „z místa“	125
2.1.13	Teorie učení jako proces osvojování pojmů	125
2.1.14	Teorie učení založená na řešení problému	126
2.1.15	Teorie učení jako osvojování algoritmů	126
2.1.16	Teorie učení jako utváření rozumových operací	127
2.2	Druhy učení	130
2.3	Zákony učení	131
2.4	Podmínky učení	132
2.5	Výsledky učení	134
2.5.1	Vědomosti	135
2.5.2	Dovednosti	136
2.5.3	Návyky, zvyky, zlozvyky	138
3	Tvořivost ve výchovně vzdělávacím procesu	139
3.1	Pojem tvořivosti	139
3.2	Tvořivá činnost	140
3.3	Etapy tvořivé činnosti	140
3.4	Faktory tvořivosti	142
3.5	Vývoj tvořivosti u dětí předškolního a školního věku	142
3.6	Úrovně tvořivosti	143
3.7	Vzdělávání talentovaných jedinců	144
4	Psychologie výchovy	147
4.1	Předmět psychologie výchovy	147
4.2	Psychologické aspekty metod výchovného působení	147
4.2.1	Metoda klarifikace (objasňování)	147
4.2.2	Metoda persuaze (přesvědčování)	148
4.2.3	Metoda exemplifikace (příkládání)	149
4.2.4	Metoda exercitace (výchovného cvičení)	150
4.3	Výchovně problémové chování	151
4.3.1	Poruchy chování	151
4.3.2	Kondicionální, kauzální a funkcionální analýza problémového chování	154

4.4	Současné problémy psychologie výchovy	155
4.4.1	Indoktrinace: prostředky a důsledky	155
4.4.1.1	Stanovisko J. L. Fischera	157
4.4.2	Osobnost učitele	159
4.4.3	Maladjustace učitele	160
4.4.4	Osobnost žáka	162
4.4.5	Maladjustace žáka	162
4.5	Výchovně vzdělávací cíle – Bloomova taxonomie	163
4.6	Výchovné cíle a stadia psychického vývoje	166
4.6.1	Konceptuální úroveň a model ATI podle Hunta	167
4.6.2	Plánování výuky podle Hunterové	169
5	Psychologie vyučování	173
5.1	Předmět a úkoly	173
5.2	Vyučování	174
5.2.1	Psychologické koncepce vyučovacího procesu v evropské tradici	174
5.2.2	Psychologické modely vyučovacího procesu v americké tradici	176
5.2.3	Efektivnost a výsledky vyučovacího procesu	178
5.2.3.1	Subjektivní činitelé	178
5.2.3.2	Objektivní činitelé	178
5.2.3.3	Walbergův výzkum úspěšného vyučování	178
5.2.3.4	Učitelova efektivnost vyučování	180
5.2.4	Neverbální chování ve vyučování	181
5.2.4.1	Gallowayův systém neverbálního chování	182
5.2.4.2	Komunikování expektací	183
5.2.4.3	Entuziasmus	184
5.3	Interpersonální vztahy ve škole a školní třídě	185
5.3.1	Společenské klima ve škole a školní třídě	185
5.3.2	Andersonovy typy učitelova chování	186
5.3.3	Andersonův I-D kvocient chování (IDQ)	187
5.3.4	Vztahy mezi učitelem a žáky ve škole	188
5.3.5	Konceptuální úroveň učitele	191
5.4	Kroky programu změny direktivního stylu vyučování	193
6	Psychohygienické aspekty výchovy a vzdělávání	195
6.1	Duševní (mentální) hygiena	195
6.1.1	Norma a normalita	196
6.1.2	Duševní zdraví	200
6.1.3	Duševní rovnováha	202

6.2	Duševní hygiena ve výchovně-vzdělávacím procesu	204
6.2.1	Psychická výkonnost	204
6.2.2	Únava, odpočinek, zátěž a přetěžování	206
6.2.3	Tréma a psychohygienické aspekty zkoušky ve škole	209
6.2.4	Duševní hygiena a fyzikální podmínky školního prostředí	212
6.3	Duševní hygiena a sebevýchova	213
Přílohy části první		
1	Analýza procesu sociální interakce podle Roberta F. Balesa	215
2	Madsenova metateoretická teorie motivace	217
3	Holmes-Rahe: Škála životních událostí	223
4	Formy neverbální sociální komunikace (význam a funkce řeči beze slov	227
5	Asertivita	233
6	Bennis-Shepardova teorie dvoufázového vývoje skupiny	237
Přílohy části druhé		
1	Carl R. Rogers: Manifest humanistické psychologie	241
2	Stanislav Langer: Diagnostický klíč pro určování diagnóz u žáků s nedostatky v prospěchu a v chování	249
3	Bernice Baxterová: Výkonní a nevýkonní učitelé	259
4	Bernice Baxterová: Návrh na bodování učitelova osobního vlivu na žáky	261
5	Zbigniew Pietrasinski, Jan Čáp: Umění učit se	265
Literatura		269
Jmenný rejstřík		281
Věcný rejstřík		289